DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 5. 10. 2024

Prof. dr hab. Bolesław Ginter dr h.c.

Emerytowany profesor zwyczajny

Uniwersytetu Jagiellońskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Jakuba Skłuckiego „Kontakty Północnego Egiptu z Południowym Lewantem w IV tys. P.n.e. na podstawie zabytków krzemiennych".

Interesująca rozprawa mgra Skłuckiego zawiera 165 stron ciągłego tekstu, 8 tabel zamieszczonych w tekście, podobnie jak 4 ryciny i 7 map. Obszerna bibliogafia została rozpisana na ponad 50 strtonach, zaś końcowym elementem jest 37 całostronicowych tablic z rysunkami i fotografiami wyrobów krzemiennych.

Na ożywione kontakty obydwu wymienionych w tytule obszarów zwracano uwagę już od dawna lecz wzmianki i większe opracowania dotyczyły w głównej mierze zabytków niekrzemiennych, zwłaszcza ceramiki, zaś artefakty wykonane techniką łupania były zwykle pomijane, bądź jedynie wzmiankowane w stopniu wysoce nie wystarczającym, na ogół bez szczegółowego opisu i dobrych jakościowo ilustracji.

Rozprawa dotyczy niezwykle ciekawego okresu zarówno w historii Egiptu jak i Lewantu, czasu intensywnych zmian kulturowych i powstania pierwszych struktur państwowych w Egipcie i miejskich na terenie Lewantu. Sprzyjało to rozwojowi wymiany pomiędzy tymi terenami, zarówno okazjonalnej, jak i zorganizowanej i niekiedy scentralizowanej. Formy tej wymiany w aspekcie wytworów krzemiennych, jej etapów, dynamiki, rozwoju i zaniku stały się głównej mierze tematem opiniowanej pracy.

Trzeba powiedzieć, że baza materiałowa na której oparto rozważania nie jest zbyt bogata, ogranicza się bowiem do kilkunastu stanowisk na terenie południowego Lewantu i zaledwie kilku w północnym Egipcie, a dokładniej w delcie Nilu i jej bezpośrednim sąsiedztwie. Podstawą tych rozważań są materiały zabytkowe z dwóch stanowisk: Tell el-Farcha w Egipcie i Tel Erani w Izraelu. Godny jest podkreślenia fakt, iż Doktorant zna je z autopsji,

uczestnicząc w ich rozkopywaniu, co umożliwiło mu szczegółową analizę, zarówno surowcową, jak techniczną i typologiczną.

Rozprawa składa się z sześciu podstawowych rozdziałów: Informacje wstępne, Materiały, Analiza materiału, Wymiana technologii i idei, Dynamika kontaktów i Podsumowanie. Bardzo mocno rozbudowany rozdział pierwszy, s6tanowiący dokładnie połowę całej dysertacji zawiera uwagi wstępne dotyczące jej zakresu terytorialnego i chronologicznego, tło kulturowe na omawianym obszarze, charakterystykę wytwórczości krzemieniarskiej jednostek taksonomicznych wyprzedzających IV tysiąclecie przed Chr, wreszcie historię badań . Rozdział drugi poświęcony jest omówieniu materiałów krzemiennych o cechach egipskich odkrytych na terenie Lewantu i materiałów o proweniencji lewantyńskich zidentyfikowanych na stanowiskach północnej części Egiptu. Kolejny rozdział obejmuje analizę opisanych wcześniej zabytków, natomiast ostatnie trzy rozdziały dotyczą rozważań nad wymianą technologii i idei na podstawie przedstawionych wcześniej źródeł, rozwoju i zaniku zaobserwowanych kontaktów, kończąc się krótkim podsumowaniem.

Istotnym osiągnięciem Doktoranta jest bez wątpienia zebranie i przeanalizowanie wszystkich dostępnych źródeł w postaci zarówno oryginalnych artefaktów, jak też ich opisu, rysunków i fotografii w niezbyt zresztą licznych fachowych i wiarygodnych publikacjach. Pewnym osiągnięciem jest także przedstawienie tła kulturowego i przyczyn obecności importów wyrobów krzemiennych w miejscach odległych od punktów ich wytwarzania. Ostateczną konkluzją, stanowiącą podsumowanie całej rozprawy jest dobrze udokumentowane źródłowo stwierdzenie, iż wyroby o nie typowych dla określonych rejonów cechach są wynikiem ich przenoszenia nie zaś adaptowania obcych wzorów dotyczących ich wytwarzania, bądź ich nieudolnego naśladowania.

Kolejność omawiania poszczególnych kwestii nie budzi zastrzeżeń, zwraca jednak uwagę wyraźne zachwianie proporcji pomiędzy ogromnie rozbudowanymi uwagami wstępnymi, a zasadniczymi rozdziałami dysertacji. Wynika to zapewne z ubogości omawianych źródeł i chęci ich „obudowania" licznymi informacjami o bądź co bądź przyczynkowym charakterze. Zbędne są liczne powtórki i próby wyjaśniania spraw oczywistych. Doktorant jakby zapomniał o tym, że czytelnikami jego dzieła, jeśli zostanie opublikowane, będą raczej specjaliści nie zaś przygodni amatorzy.

Czas na uwagi krytyczne, a tych jest niemało. I tak na str. 10 pominięto pionierskie prace S.Krukowskiego i R.Schilda, wyprzedzające opracowania badaczy francuskich i stanowiące zasadniczy element tzw. „Polskiej szkoły krzemieniarstwa". Krzemień eksploatowano na dużą skalę także z bogatych złóż pierwotnych w Masywie Tebańskim (str.12). Cztery podstawowe fazy transgresji jeziora Moeris (Karun) wyróżnili i opisali F.Wendorf i R.Schild, a następnie B.Ginter, J.K.Kozłowski i M.Pawlikowski (str.13). Buto nie leży na wschód lecz na zachód od Aleksandrii (str.118), a K.(Karla) Kroeper nie jest mężczyzną, ale kobietą (str.70). Proponuję zastąpienie nazw anglojęzycznych odpowiednikami polskimi np. tabular scraper – drapacz korowy, tabular sidescraper – zgrzebło korowe, fishtail – rybi ogon, ripple flake – nóż falisty. Okrągłe drapacze korowe z retuszem dookolnym z Tabl. 32 to groszaki korowe. Nazwę „groszak" za S.Krukowskim wprowadził do literatury anglojęzycznej R.Schild. Autor wprowadza do polskojęzycznego tekstu zasady pisowni angielskiej używając dużych liter tam gdzie są one całkowicie zbędne. Nieznośne jest używanie słowa „problematyczne" w całkowicie nieodpowiednim kontekście np. ...kwestia surowca ...jest problematyczna (sic!) na stronie 59. Powtarza się to na stronach 118, 130, 145 i innych. Podobnym potworkiem językowym jest sformułowanie „Przykładów stanowisk...odkryto łącznie 16". Idąc dalej tropem błędów językowych można przytoczyć „studiowania egipskich" (str.2) czy „momentalnie przemodelować" (str.14). Nie do zaakceptowania jest „Morze Śródziemnomorskie" (str.16) czy „około 11 okazów" (czy to znaczy np. dziesięć i pół?). Na stronie 51 powołano błędnie rycinę 1 zamiast 2. Wśród „tabular scrapers" ilustrowanych na tabl.22 okazy na rycinach 3 i 4 to typowe zgrzebła, zaś na rycinie 5 to klasyczne narzędzie zębate, podobnie „tabular scrapers" ilustrowane na tabl. 30 ryc. 4 i 5 to typowe noże, zaś te z tabl. 28 to zmodyfikowane retuszem noże typu Kostienki.

Pomimo tych błędów i usterek, których część łatwa jest do naprawienia, zaprezentowana rozprawa odpowiada kryteriom wyznaczanym do uznania jej za dysertację doktorską i zasługuje na pozytywną opinię. Wykazuje dobre przygotowanie merytoryczne Autora i wnosi sporo nowych spostrzeżeń do kwestii interregionalnych relacji kulturowych. Wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie mgra Jakuba Skłuckiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków dn. 5. Października 2024 roku

Prof. Bolesław Ginter